

Motyw *vanitas* w poezji barokowej

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Mikołaj Sęp-Szarzyński, *Sonet II: Na one słowa Jopowe: Homo natus de muliere, brevi vivens tempore etc.*, [w:] tegoż, *Antologia polskiej poezji metafizycznej epoki baroku. Od Mikołaja Sępa-Szarzyńskiego do Stanisława Herakliusza Lubomirskiego*, oprac. K. Mrowcewicz, Warszawa 1993, s. 50.
- Źródło: Blaise Pascal, *Myśli*, tłum. T. Żeleński (Boy), Warszawa 1989, s. 167–170.

- Źródło: Szymon Żimorowicz, *Roksolanki*, oprac. L. Ślękowa, Wrocław 1983, s. 131–132.
- Źródło: Wacław Potocki, *Papieżowi*, [w:] tegoż, *Dzieła*, t. 1, oprac. L. Kukulski, s. 433.
- Źródło: Wacław Potocki, *Cesarzowi*, [w:] tegoż, *Dzieła*, t. 1, oprac. L. Kukulski, s. 433.
- Źródło: Wacław Potocki, *Żebrakowi*, [w:] tegoż, *Dzieła*, t. 1, oprac. L. Kukulski, s. 443.
- Źródło: Mikołaj Sęp Szarzyński, *Pieśń IX. Iż próżne człowiecze staranie bez Bożej pomocy*, [w:] tegoż, *I w odmianach czasu smak jest. Antologia polskiej poezji epoki baroku*, oprac. J. Sokołowska, Warszawa 1991, s. 65.
- Źródło: Jan Andrzej Morsztyn, *Pokuta w kwartanie*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, oprac. W. Weintraub, Wrocław 1988, s. 180–181.
- Źródło: François Villon, *Wielki Testament*, tłum. T. Żeleński (Boy), Warszawa 1882, s. 41–42.
- Źródło: Hieronim Morsztyn, *Vanitas vanitatum et omnia vanitas*, [w:] tegoż, *Światowa rozkosz...*, Warszawa 1995, s. 41–42.
- Źródło: Daniel Naborowski, *Cnota grunt wszystkimu*, [w:] *I w odmianach czasu smak jest. Antologia polskiej poezji epoki baroku*, oprac. J. Sokołowska, Warszawa 1991, s. 135.
- Źródło: Mikołaj Sęp Szarzyński, *Pieśń IX. Iż próżne człowiecze staranie bez Bożej pomocy*, [w:] tegoż, *I w odmianach czasu smak jest. Antologia polskiej poezji epoki baroku*, oprac. J. Sokołowska, Warszawa 1991, s. 65.

Motyw *vanitas* w poezji barokowej

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Żyjący w XV w. francuski poeta François Villon w swej *Balladzie o paniach minionego czasu* każdą strofę kończył wykrzyknieniem:

☹️ **François Villon**

Wielki Testament

Ach, gdzie są niegdysiejsze śniegi!”

Źródło: François Villon, *Wielki Testament*, tłum. T. Żeleński (Boy), Warszawa 1882, s. 41–42.

Nie wynikało to jednak z jego tęsknoty za ostrą zimą. W ten sposób wyrażał smutek wynikający z uświadomienia sobie, że wszystko i wszyscy bezpowrotnie i nieuchronnie przemijają. Podobne refleksje pojawiają się również w poezji barokowej, w której jedną z podstawowych idei jest *VANITAS*.

Twoje cele

- Porównasz sposoby realizowania motywów wanitatywnych w różnych wierszach barokowych.
- Scharakteryzujesz wartości, które według twórców barokowych pozwalają zaakceptować przemijanie i śmierć.
- Przedstawisz wartości, które według twórców barokowych nie chronią człowieka przed przemijaniem.

- Ustalisz, jakie toposy są powiązane z motywem vanitas.
- Zredagujesz notatkę dotyczącą różnych sposobów realizowania motywów wanitatywnych w poezji barokowej.

Popularność motywu *vanitas* w baroku

Cornelis Norbertus Gysbrechts, *Marnosc*, przed 1683
Źródło: Rama, dostępny w internecie: Wikimedia Commons,
licencja: CC BY-SA 2.0.

Motyw *vanitas* należał do najczęściej podejmowanych w XVII-wiecznej kulturze, przede wszystkim w literaturze, malarstwie i rzeźbie. W sztukach plastycznych odzwierciedlenie ludzkiej marności przejawiało się np. w popularności obrazów przedstawiających martwą naturę. Wśród rekwizytów mających w symboliczny sposób uzmysławiać odbiorcom ich przemijalność i kruchość znajdowały się klepsydry, czaszki, otwarte lub zamknięte księgi, dogasające świece, kwiaty, owady, instrumenty muzyczne, pieniądze i biżuteria. Bogactwo przedmiotów wypełniających te dzieła można także kojarzyć z typową dla baroku wystawnością i teatralizacją życia. Była to epoka okazałych uroczystości: wjazd ważnej osoby

do miasta, ślub czy pogrzeb stawały się okazją do kosztownych ceremonii. Tej postawie towarzyszyła jednak przeciwna – w filozofii, publicystyce, sztuce czy literaturze podkreślano, że uleganie pragnieniu posiadania dóbr materialnych jest grzechem oraz że każdy człowiek to istota poddana pokusom. Nikłe znaczenie człowieka uwypuklano, podkreślając różnicę między nieskończonym Bogiem a marnymi ludźmi. Pisał o tym m.in.

[Jan Andrzej Morsztyn](#) w *Pokucie w kwartanie*:

☞ **Jan Andrzej Morsztyn**

Pokuta w kwartanie

O Boże, jakoż podnieść grzeszne oczy
Tam, gdzie Twoja moc wieczną światłość toczy!

[Jam robak ziemny](#), proch nożny, pies zgniły.

We mnie się wszystkie rysztki zrodziły.

Jam jest nieczystej białogłowy szmaty

[Kawalec](#), wywóz miejskich ścierwów, a Ty

Jesteś, któryś jest, wieczny, niepojęty, Pan Bóg Zastępów, Święty, Święty, Święty!

Źródło: Jan Andrzej Morsztyn, *Pokuta w kwartanie*, [w:] tegoż, *Wybór poezji*, oprac. W. Weintraub, Wrocław 1988, s. 180–181.

Biblijne i antyczne źródła motywu *vanitas*

Biblijny Hiob uosabia ludzką marność, słabość. Jednak w Piśmie Świętym idea *vanitas* jest obecna w wielu księgach, zwłaszcza w Księdze Koheleta, Mądrości Syracha, Księdze Izajasza czy w Psalmach. W pierwszej z wymienionych starotestamentowych ksiąg już na początku pojawia się sentencja, która w języku hebrajskim brzmi: *Hawel hawelim hakol hawel*. W łacińskim tłumaczeniu Biblii autorstwa św. Hieronima (Wulgata) słowa te oddano jako: *Vanitas vanitatum et omnia vanitas*, co w języku polskim ma swój odpowiednik w słowach: „Marność nad marnościami – wszystko marność”. Od rzeczownika *vanitas* utworzono przymiotnik: „[wanitatywny](#)”, którym określane są rzeczy i zjawiska kojarzone z przemijaniem, kruchością i nieuchronnością rozpadu.

Podobną ideę odnajdujemy np. w filozofii greckiej. U Platona (V/IV w. p.n.e.) postrzeżenie życia ludzkiego jako kruchego bytu łączy się z przekonaniem o dualnej budowie świata, który składa się z idei oraz sfery materialnej, skażonej, niedoskonałej.

Pojmowanie egzystencji ludzkiej jako pełnej cierpienia i krótkotrwałej jest też cechą dzieł greckich i rzymskich stoików. Wprawdzie cnotliwe życie staje się sposobem na nieuleganie kaprysom [Fortuny](#), ale jednoznacznie negatywnie zostają ocenione takie wartości, jak bogactwo, uroda, zaszczyty itp.

Vanitas – dzieło wykonane z wosku przedstawiające naturalnej wielkości głowę, z jednej strony twarz przypomina królową Elżbietę I, z drugiej strony znajduje się czaszka z wężem, pajakiem i larwami. Autor nieznany, ok. poł. XVIII wieku, Muzeum Nauki w Londynie.

Źródło: dostępny w internecie: Wellcome Collection, licencja: CC BY 4.0.

Słownik

Fortuna

(łac.) los, przypadek; w mitologii rzymskiej bogini przeznaczenia i losu, bóstwo szczęścia i nieszczęścia; odpowiedniczką Fortuny w mitologii greckiej była Tyche

topos

(gr. *tópos koinós*, łac. *locus communis*) – powtarzający się motyw, występujący w obrębie literatury i sztuki zbudowany na fundamencie dwu wielkich tradycji śródziemnomorskich: antycznej i biblijno-chrześcijańskiej. Wskazuje na jedność, ciągłość kulturową danego kontynentu czy na istnienie pierwotnych wzorców myślenia człowieka. Topos budowany jest na zasadzie obrazu mającego na celu opis jakiejś sytuacji (topos tonącego okrętu w *Kazaniach* Skargi)

vanitas

(łac. marność) – motyw obecny w literaturze i sztuce od starożytności, podkreślający marność i przemijanie wszystkiego, co jest materialne, przede wszystkim doczesność istnienia człowieka na ziemi

wanitatywny

(łac. *vanitas* – marność) – epitet wskazujący na ulotność życia ludzkiego

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Opracuj notatkę, w której przedstawisz główne sposoby realizowania motywu *vanitas* w polskiej poezji barokowej.

Polecenie 2

Na podstawie prezentacji wynotuj toposy charakterystyczne dla poezji baroku, które obok motywu *vanitas* służyły do obrazowania ludzkiego losu na ziemi.

Sprawdź się

Teksty do ćwiczeń

Hieronim Morsztyn (ok. 1580–1623) – polski twórca wczesnego baroku, tłumacz, autor m.in. zbioru *Summarius wierszów* oraz poematu *Światowa rozkosz...*

« Hieronim Morsztyn

Vanitas vanitatum et omnia vanitas

Oj, nie masz ci na świecie nic zdradnym trwałego,
wszelka rzecz bywszy, ginie, śmierć koniec wszytkiego.
Więc i czas odmienności tysiąc z sobą rodzi,
z których tysiąc **frasunków** na człeka przychodzi.
Noc i dzień prędko bieży a śmierć następuje,
za tą ostatni **termin**; niech się kto chce czuje.
Świat, szatan, własne ciało bitwę z człkiem wie dzie,
A jakoż tu nie upaść? Któż **przezpieczen** będzie?
Mądrość jest nad wszystkim zgoła mądrościami,
pomnieć na nieuchronną pogonią za nami
śmierci nieubłaganej, która swe wyroki
miece na wszystek naród ludzki bez odwłoki,
Bo po śmierci on, co tu przed nim więc padano
i niskie mu ukłony z bojaźnią działano,
z rozkwitłej kraszy swojej będąc zgołocony,
zostaje w trupią brzydkość strasznie odmieniony.
A za one pałace wzgóre wywiedzione
i pokoje marmurem **fladowym** sadzone,
z kilku **tarci** ma w sobie **trunna** ono ciało,
które na świecie gmachów dość kosztownych miało.
Miasto sług, których wielkie stawały gromady,
będzie orszak z rozlicznej gadziny, szkarady.
Robak, wąż i jaszczurka **pastwią się zgniłego członki** ciała, niestetyż,
na cześć świata tego.
Nuż za one pieszczone ze złota bławaty,
za drogotkany ubiór, za rozkoszne szaty

sproсна będzie na ciele leżeć gnoju szmata.
Ach, ach, świecie nieświetny, taż twoja zapłata!
Marność jest tego świata smak nad marnościami
ze **wszystkimi swoimi pompy**, rozkoszami.
A przecię ludzi młodych na jego tak wiele
krótke radości **każe i hardzie**, i śmieie.

Źródło: Hieronim Morsztyn, *Vanitas vanitatum et omnia vanitas*, [w:] tegoż, *Światowa rozkosz...*, Warszawa 1995, s. 41-42.

Szymon Zimorowic (ok. 1608-1629) – polski poeta wczesnego baroku, autor jednego dzieła – *Roksolanek, to jest ruskich panien*, zbioru napisanego z okazji ślubu jego starszego brata

Szymon Zimorowic

Roksolanki

Dwudziesta – Halcydis

Mądrość jest nad mądrościami
widzieć śmiertelną za nami
pogonią, która wyroki
miece na świat bez odwłoki.

Jako z pędem na dół wali
wiatr skałę, którą obali,
tak się nasze przerywają lata,
kiedy koniec mają.

Jako z cięciwy wypada
strzała, a wicher nią włada,
tak nas, tak nasze nadzieje
śmierć współ z prochem rozwieje.

A kto się **rozbraci** z światem,
wszystkie jego sprawy za tem
w niepamięci ponurzone
ludziom nie będą wspomniane.

Właśnie jako kiedy morze
okręt wielkim gwałtem **porze**,

skoro ujedzie, by znaku
nie znać jego namniej ślaku.

Marność jest nad marnościami
świat ten z swoimi pompami,
a przecię ludzi tak wiele
każe nań hardzie i śmieie.

Źródło: Szymon Zimorowic, *Roksolanki*, oprac. L. Ślękowa, Wrocław 1983, s. 131–132.

Mikołaj Sęp Szarzyński (ok. 1550–1581) – polski poeta, nazywany prekursorem baroku, twórca metafizyczny, autor zbioru *Rytmy abo wiersze polskie* (wyd. 1601)

Mikołaj Sęp Szarzyński

Pieśń IX. Iż próżne człowiecze staranie bez Bożej pomocy

Mając umysł stateczny czynić, co należy,
Niech moja łódź, gdzie pędzi wola Boża, bieży
I przy brzegu, który mi Bóg naznaczył, stanie,
Jeśli nie jest **bezportne** ludzkie żeglowanie.

Co na świecie, **chyba** błąd? Kłopoty? Marności?
Imię tylko pokoju **snadź** i szczęśliwości,
Którą widzi, a nie zna duch, **chciwy** lepszego,
Będąc **jakmiarz** związany od sługi swojego.

Sława smaczna, rozkoszy, władza, siła złota,
Drugdy twa, **Zeno twardy**, **słowem stalna** cnota,
Wątle tamy na powódź **zaćmionej bogini**,
Lecz ta niech zwyczaj zmieni; śmierć **folgi** nie czyni.

Więc co tam spokojnego, gdzie burza ustawna?
Przeto woli mej rada (rządzić się niesprawna),
Chętne żagle rozwiła ku Twej, Panie, chwale,
Ty mię wieź, ty **styruj** sam; tak **skończę bieg w cale**.

Źródło: Mikołaj Sęp Szarzyński, *Pieśń IX. Iż próżne człowiecze staranie bez Bożej pomocy*, [w:] tegoż, *I w odmianach czasu smak jest. Antologia polskiej poezji epoki baroku*, oprac. J. Sokołowska, Warszawa 1991, s. 65.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Wybierz poprawne odpowiedzi i zaznacz je w poniższym tekście.

Jednym z utworów zawierających motywy wanitatywne jest dzieło Hieronima / Jana Andrzeja Morsztyna pod tytułem *Vanitas vanitatum et omnia vanitas*. To stychiczny / stroficzny wiersz wchodzący w skład Światowej rozkoszy / Sumariusza wierszów. Wynika z niego, że o kruchości człowieka, poza przemijaniem czasu i śmiercią, decydują: szatan, świat i ciało / Bóg i aniołowie.

Ćwiczenie 2

Zaznacz poprawną odpowiedź.

W utworze Hieronima Morsztyna *Vanitas vanitatum et omnia vanitas* podmiot liryczny podkreśla, że marnością jest życie:

dzieci

żołnierzy

bogaczy

osób starszych

żebraków

Ćwiczenie 3

Zaznacz poprawne odpowiedzi.

Mikołaj Sęp Szarzyński w wierszu *Pieśń IX. Iż próżne człowiecze staranie bez Bożej pomocy* wymienił szereg wartości, które nie bronią człowieka przed działaniem śmierci. Są to:

rozkosz

Bóg

majątek

sława

władza

Ćwiczenie 4

Wymień cechy śmierci, które pojawiają się w wierszach Hieronima Morsztyna *Vanitas vanitatum et omnia vanitas* oraz Szymona Zimorowica *Dwudziesta – Halcydis*, a następnie podaj antonimy tych cech.

Ćwiczenie 5

Ostatnie cztery wersy utworu Hieronima Morsztyna *Vanitas vanitatum et omnia vanitas* oraz końcowa strofa pieśni Szymona Zimorowica *Dwudziesta – Halcydis* są do siebie podobne. Porównaj wymowę obu fragmentów i odpowiedz, jaką postawę wobec śmierci reprezentują bohaterowie utworów. Uzasadnij swoje zdanie.

Ćwiczenie 6

Szymon Zimorowic, pisząc wiersz *Dwudziesta – Halcydis*, odwoływał się do utworu Hieronima Morsztyna *Vanitas vanitatum et omnia vanitas*, ale wprowadził też motywy nieobecne w literackim wzorze. Porównaj oba wiersze pod tym względem, a następnie własnymi słowami przedstaw nieobecne u Morsztyna motywy.

Ćwiczenie 7

Czy odwołanie się do stoicyzmu jest sposobem na uniknięcie lęku przed śmiercią? Odpowiedz na to pytanie po analizie wiersza Mikołaja Sępa Szarzyńskiego *Pieśń IX. Iż próżne człowiecze staranie bez Bożej pomocy*.

Ćwiczenie 8

Odpowiedz na pytanie, jak człowiek może się bronić przed poczuciem kruchości i ulotności życia? Odszukaj opisane w przytoczonych wierszach dwie wartości, które pomagają zaakceptować to, że człowiek jest śmiertelny.

Praca domowa

Napisz liczące co najmniej 200 słów wypracowanie, w którym zinterpretujesz wiersz Daniela Naborowskiego *Cnota grunt wszystkimu*. W swoim tekście odnieś się do wybranych utworów zamieszczonych w multimedium.

Daniel Naborowski (1573–1640) – polski poeta epoki baroku, związany z rodem Radziwiłłów, wszechstronnie wykształcony, poliglota, twórca m.in. okolicznościowej

poezji dworskiej i liryków miłosnych

☞ Daniel Naborowski

Cnota grunt wszytkiemu

Fraszka wszytko na świecie, fraszka z każdej strony!
Nic to, choć ty masz pałac kosztem wystawiony;
Nic to, że stół zastawiasz hojnie półmiskami;
Nic to, że-ć złoto, srebro leży gromadami;
Nic to, że gładka żona i domu zacnego;
Nic to, że mnóstwo wnuków liczysz z boku swego;
Nic to, że masz wsi gęste i wielkie osady;
Nic to, że sług za tobą niemałe gromady;
Nic to, że **równia** nie znasz **dowcipowi** swemu;
Nic to, że się ty światu podobasz wszytkiemu;
Nic to, że-ć szczęście płynie nieodmiennym torem;
Nic to, choćbyś opatem abo był **pryjorem**;
Nic to, choć masz papieskie i carskie korony;
Nic to, że cię wyniosło szczęście nad **Tryjony**;
Nic to, byś miał tysiąc lat szczęsne panowanie,
Bo iż to wszytko mija, za nic wszytko stanie.
Sama cnota i sława, która z cnoty płynie,
Nade wszytko ta wiecznie trwa i wiecznie słynie.
Tą kto żyje, ma dosyć, choć nie ma niczego,
A bez tej kto umiera, już nic ze wszytkiego.

Źródło: Daniel Naborowski, *Cnota grunt wszytkiemu*, [w:] *I w odmianach czasu smak jest. Antologia polskiej poezji epoki baroku*, oprac. J. Sokołowska, Warszawa 1991, s. 135.

Dla nauczyciela

Autorki: Małgorzata Kosińska-Pułka, Bożena Święch

Przedmiot: Język polski

Temat: Motyw *vanitas* w poezji barokowej

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;

13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przymków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

Lektura obowiązkowa

13) wybrane wiersze następujących poetów: Daniel Naborowski, Jan Andrzej Morsztyn, Mikołaj Sęp-Szarzyński;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje elementy tradycji w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- porównuje sposoby realizowania motywów wanitatywnych w różnych wierszach barokowych,
- charakteryzuje wartości, które według twórców barokowych pozwalają zaakceptować przemijanie i śmierć,

- ustala, jakie toposy są powiązane z motywem *vanitas*,
- redaguje notatkę dotyczącą różnych sposobów realizowania motywów wanitatywnych w poezji barokowej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Wybrany lub chętny uczeń na podstawie e-materiału i innych źródeł opracowuje krótką prezentację na temat przyczyn popularności motywu *vanitas* w baroku. Prezentacja może być ilustrowana obrazami z epoki przedstawiającymi realizację motywu marności.

Wszyscy uczniowie powinni zapoznać się z blokiem tekstowym e-materiału.

Nauczyciel zachęca ich także, by obejrzel galerię dzieł barokowych zamieszczoną w e-materiale 0307.

Faza wprowadzająca:

1. Lekcja zaczyna się od pokazu prezentacji przygotowanej przez ucznia. Nauczyciel ocenia jego pracę. Prosi także pozostałych uczniów o sporządzenie listy przedmiotów, które symbolizowały przemijanie.

2. Nauczyciel zadaje pytania otwierające dyskusję wstępną: Czy ludzie epoki baroku bardziej bali się śmierci niż ludzie renesansu? Dlaczego? Z czego wynikała tak duża popularność motywu *vanitas* właśnie w baroku?
3. Podanie celu i tematu zajęć.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel poleca, by uczniowie zapoznali się z prezentacją multimedialną i w parach wykonali załączone do niej polecenie 2. Następnie prosi jedną osobę, by zapisała na tablicy toposy omówione w prezentacji, pozostali uczniowie podpowiadają, co należy zanotować.
2. Uczniowie dzielą się na 4 grupy. Każda z nich opracowuje ćwiczenia związane z innym wierszem zamieszczonym w bloku ćwiczeń. Następnie wracają do zapisanej na tablicy listy motywów i sprawdzają, czy w wierszu, który analizowali, pojawia się któryś z nich. Zastanawiają się także, czy jakiś przedmiot-symbol motywu *vanitas* można przyporządkować do opracowanego przez nich wiersza. Po upływie wyznaczonego czasu nauczyciel ocenia pracę uczniów.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel zapisuje na tablicy pytania:
 - Jakie według barokowych poetów cechy ma śmierć?
 - Jak człowiek (nie tylko baroku) może się bronić przed poczuciem kruchości i ulotności życia?
2. Nauczyciel zawiesza na tablicy dwa plakaty z narysowanym koszem i walizką. Rozdaje uczniom po dwie karteczki samoprzylepne. Prosi, aby uczniowie zapisali na jednej z nich przemyślenia, które zabiorą z sobą po zajęciach; na drugiej to, czego nie akceptują. Jedna osoba odczytuje zapisy przy walizce i koszu.

Praca domowa:

1. Zadanie domowe z e-materiału.

Materiały pomocnicze:

- Danuta Künstler-Langner, *Idea „vanitas”, jej tradycje i toposy w poezji polskiego baroku*, Toruń 1993.
- Czesław Hernas, *Barok*, Warszawa 1978.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Prezentacja multimedialna”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.